

УДК:351

Іванова Т.В.,

доктор наук з державного управління,
професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Академія муніципального управління,
м. Київ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ МЕХАНІЗМОМ ВИКОРИСТАННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: Досліджено необхідність формування певного механізму державного управління, що сприяє економічному росту при одночасному зниженні техногенного навантаження на навколишнє середовище, для забезпечення еколого-економічної безпеки, пізнання і використання об'єктивних інтегральних законів взаємодії суспільства і природи на всіх рівнях її організації.

Ключові слова: еколого-економічна безпека, господарський механізм фінансовий механізму, природокористувачі.

Іванова Т.В.,

доктор наук по государственному управлению,
профессор,
проректор по научно-педагогической работе,
Академия муниципального управления,
г. Киев

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВЫМ МЕХАНИЗМОМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Аннотация: Исследовано необходимость формирования определенного механизма государственного управления который способствует экономическому росту при одновременном снижении техногенной нагрузки на окружающую среду, для обеспечения эколого-экономической безопасности, познания и использования объективных интегральных законов взаимодействия общества и природы на всех уровнях ее организации.

Ключевые слова: эколого-экономическая безопасность, хозяйственный механизм, финансовый механизма, природопользователей.

Ivanova T.

Vise-president on scientific and
pedagogical work, Doctor of Sciences in Public
Administration, professor,
Academy municipal administration
Kyiv

GOVERNANCE FINANCIAL MECHANISM USING THE ENVIRONMENT

Annotation: Research the need for the need for a specific mechanism for the formation of government that promotes economic growth while reducing the anthropogenic impact on the environment, to ensure ecological and economic security, knowledge and use of

integrated objective laws of interaction between society and nature at all levels of the organization.

Keywords: ecological and economic security, the economic mechanism of the financial mechanism, the natural users.

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена необхідність обґрунтування доцільності використання фінансового механізму для забезпечення еколого-економічної безпеки. Короткий огляд літератури в якій розглядаються різноманітні питання державного управління фінансовим механізмом використання і охорони навколишнього природного середовища переконує в тому, що дане питання потребує більш детального дослідження в умовах сьогодення. Адже реалізація можливостей щодо забезпечення еколого-економічної безпеки держави і регіонів перебуває під впливом цілої гама чинників: економічних, політичних, психологічних, науково - технічних, соціальних тощо.

Постановка завдання. Метою представленої наукової статті є дослідження державного управління фінансовим механізмом використання і охорони навколишнього природного середовища.

Виклад основного матеріалу.

Забезпечення еколого-економічної безпеки, пізнання і використання об'єктивних інтегральних законів взаємодії суспільства і природи на всіх рівнях її організації припускають необхідність формування певного механізму державного управління, що сприяє економічному росту при одночасному зниженні техногенного навантаження на навколишнє середовище.

Механізм забезпечення еколого-економічної безпеки регіону - це система організаційно-економічних і правових заходів впливу на запобігання загрозам, що включає об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і суспільства, з метою виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз життєво важливим інтересам об'єктів безпеки; вироблення допустимих значень еколого - економічних показників; діяльність держави з виявлення та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеки.

Складовою ланкою механізму державного управління забезпечення економічної безпеки повинен бути і господарський механізм, тобто сукупність тих засобів, за допомогою яких можна досягти поставленої мети. Він включає правові акти, що регламентують господарську діяльність, а також сукупність умов, стимулів, спонукальних мотивів, об'єктивно існуючих в економіці і регулюючих поведінку основних економічних агентів.

Господарський механізм визначає, яким чином використовуються наявні можливості; він є формою прояву об'єктивних економічних законів, способом господарювання. Таким чином, господарський механізм являє собою свідомо розроблений інструментарій управління.

За допомогою одного тільки державного регулювання практично в жодній країні не вдалося досягти цілей щодо поліпшення якості навколишнього середовища. Крім того, виявилася низька ефективність такого роду важелів і їх негативний вплив на економічне зростання національної економіки.

Поліпшити якість природного середовища на відносно невеликій території, де стабільно спостерігається підвищений рівень забруднення, можливо економічними методами. Економічні заходи передбачають створення сприятливих умов для досягнення природоохоронних цілей, забезпечують певну свободу у прийнятті рішень, стимулюють застосування екологічно чистих технологій і дозволяють знизити екологічні витрати. Для великих територій, де стабільно протягом тривалого часу спостерігаються підвищені рівні забруднення, потрібно прийняття комплекс природоохоронних, економічних та інших заходів. При цьому підтримуються довготривалі стратегічні рішення з оцінкою найбільш вигідних можливих з еколого-економічної точки зору інвестицій для перспективного розвитку території на строк до декількох років [1, ст.366].

На сучасному етапі економічного розвитку успішне рішення проблем, пов'язаних із забезпеченням еколого-економічної безпеки соціально-економічного розвитку регіонів, в значній мірі залежить від форм і методів фінансування і кредитування природоохоронних витрат, розрахунків між природокористувачами і державою, нормуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів, стимулюванням раціонального природокористування, тобто від функціонування фінансово-кредитного механізму як складової господарського механізму управління природокористуванням.

Перехід до ринкової економіки зажадав зміни підходу до формування фінансово-кредитного механізму природокористування. Оскільки неодмінною умовою функціонування ринку є взаємодія попиту та пропозиції сфери виробництва, розподілу, обміну та споживання, природні ресурси і природне середовище в цілому також повинні бути включені в систему товарно-грошових відносин. На даний момент часу досліджено як загальні проблеми фінансово-кредитного механізму, так і особливості його функціонування в різних галузях і сферах народного господарства. Проте, даний механізм недостатньо пристосований для цілей управління природоохоронною діяльністю. Для всіх підприємств платежі за забруднення навколишнього середовища та використання природних ресурсів сприймаються як додатковий податок і не стимулюють підприємство здійснювати витрати на природоохоронну діяльність. Дослідження фінансових та інформаційних потоків системи фінансування природокористування, фінансових відносин між суб'єктами господарювання є передумовою для розробки основних напрямів впливу фінансів на природокористування і охорону навколишнього середовища, і, отже, на

забезпечення еколого-економічної безпеки. Даний механізм повинен являти собою комплекс різних фінансово-кредитних важелів, тісно пов'язаних між собою та спрямованих на стимулювання підприємств у проведенні ресурсозберігаючих і природоохоронних заходів [5, ст. 193].

Підвищення ролі бюджетів різних рівнів у фінансуванні природоохоронних програм і заходів є важливим завданням створення цілісного фінансово-кредитного механізму природокористування спрямованого на оздоровлення екологічної обстановки в нашій країні з мінімальними витратами матеріальних, фінансових і трудових ресурсів на основі забезпечення максимально сприятливих економічних умов для природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності підприємств. Зараз платежі за природокористування становлять незначну частку в доходах бюджетів будь-якого рівня.

Законодавством України також передбачено, що крім закріплених і регульованих доходів, з бюджету вищого рівня до бюджету нижчого можуть надходити дотації, субсидії, які передбачають і цільове інвестування природоохоронної діяльності.

На нашу думку, класифікація витрат на охорону навколишнього середовища повинна бути чітко визначена законодавством. Законодавство України передбачає плату не тільки за забруднення навколишнього природного середовища, а й за використання природних ресурсів. Платежі перераховують у місцевий бюджет (міста чи району), до фондів відтворення та охорони природних ресурсів. У зв'язку з цим викликає особливий інтерес інформація про природноресурсну частку податків у місцевих бюджетах.

Пошук ефективного механізму регулювання місцевих бюджетів з метою зміцнення їх доходної бази передбачає необхідність осмислення низки проблем міжбюджетних відносин, соціально-економічного розвитку країни в цілому та окремих її регіонів. Недоліки у міжбюджетних відносинах між державними і регіональними органами влади самим безпосереднім чином проектується на рівень: регіональні органи влади - органи місцевого самоврядування.

Таким чином, необхідна система економічних, організаційних, правових заходів, спрямованих на зміцнення доходної бази місцевих бюджетів, забезпечення більшої самостійності муніципальних утворень, надання можливості визначального впливу місцевих бюджетів на соціально-економічні та екологічні процеси території.

Нині податкова система України зосереджена, перш за все, на стягуванні податків з населення, з прибутку, доданої вартості тощо. Плата за природокористування становить у кращому разі лише кілька відсотків від доходної частини бюджету. Тим самим певною мірою заохочується природоексплуатуюча діяльність підприємств. У той же час екологічна напруженість, що підвищується в останні роки при невеликих надходженнях

від використання природних ресурсів може свідчити про зростання тіньової економіки.

Відсутність механізму цільового витрачання коштів, зарахованих до місцевого бюджету у вигляді платежів за користування природними ресурсами, не дозволяє провести зіставлення доходної та видаткової частин бюджету та ускладнює визначення пріоритетних напрямів на проведення природоохоронних заходів на підвідомчій території. Таким чином, підвищенню самостійності та відповідальності місцевих бюджетів в області здійснення природоохоронних заходів і програм буде сприяти прийняття нормативного акта, що фіксує мінімальну частку витрат бюджету, спрямованих на фінансування природоохоронної діяльності, а також розробка чіткого механізму надходження і витрачання коштів на вирішення екологічних проблем.

Слід зазначити, що в розвинених країнах, стурбованих станом навколишнього середовища, поступово склалася певна пропорція в співвідношенні фінансування екологічних програм і заходів на державному і регіональному рівнях. У Японії, наприклад, таке фінансування на державному рівні становить 2-3% від видаткової частини бюджету, а на рівні префектур 5-6% [4, ст. 82]. В інших країнах таке співвідношення виглядає інакше, але і вони фінансують сферу охорони навколишнього середовища. Це і є основа державної бюджетної екологічної політики. У нашій країні необхідно усунути залишковий принцип фінансування природоохоронної діяльності.

Оскільки найближчим часом не можна розраховувати на великі іноземні інвестиції і на серйозні зрушення в банківській політиці, слід посилити роль бюджету за рахунок ефекту від відновлення оборотного капіталу. Формується механізм господарювання, розширює межі прибуткових вкладень у збереження природних ресурсів із зростанням їх дефіцитності.

Податки і податкова політика об'єктивно включені в систему економічної безпеки, по-перше як потужний ресурсний фактор, що знаходиться в руках держави, а значить і інструмент впливу на економіку. По-друге, як механізм зворотного зв'язку і залежності держави від суб'єктів економіки [1, ст. 67]. Тому податковий механізм може виступати в якості засобу забезпечення безпеки у всіх її аспектах або навпаки, моменту посилення загроз і ризиків.

Таким чином, проблема платежів за виробництво екологічно небезпечної продукції і диференціація податків переростають у проблему так званих “екологічних податків”, тобто значної зміни фіскальної системи з урахуванням рішення задач навколишнього середовища. Ця проблема, в свою чергу, перетворюється на таку, не менш важливу проблему, як бюджетна стабільність при зміні структури податкових надходжень - введення нових екологічних податків при компенсуючому зменшенні існуючих.

Сучасні системи податків у світі і в Україні зосереджені, перш за все, на стягуванні податків з прибутку, доданої вартості та інші [2, ст. 163]. Плата за природокористування складає в кращому випадку кілька відсотків від доходної частини бюджету. Тим самим певною мірою заохочується природоексплуатуюча діяльність. При збереженні загальної суми податків є доцільною різка зміна пропорцій на користь збільшення питомої ваги податків, пов'язаних з природокористуванням, перш за все плати за право користування природними ресурсами, “зелених податків”. За деякими оцінками ця частка має зрости на порядок, і скласти 30-50 відсотків доходної частини бюджету [3, ст. 84]. Це дозволить більш адекватно врахувати вплив на навколишнє середовище, деградацію природних ресурсів і створить стимул для зниження природоємності економіки. В Україні це дасть можливість також різко збільшити вилучення колосальної ренти, яка належить всьому суспільству і зараз в значній мірі монополізується природоексплуатуючими секторами. Разом з тим, екологічні податки повинні володіти “адресністю”, тобто необхідно передбачити використання органами виконавчої влади територій права щодо збільшення ролі екологічних податків і штрафів, включаючи регулювання випуску продукції, що не відповідає екологічним нормам і нормативам. Це пов'язано, перш за все, з тим, що саме на рівні регіонів, можливо найбільш повно оцінити екологічний збиток, що наноситься природо експлуатуючими секторами економіки.

Висновки. Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що проблема державного управління фінансовим забезпеченням безпечного сталого розвитку є однією з найважливіших, оскільки ніяка мета не може бути досягнута без відповідного матеріального забезпечення.

Фінансові взаємовідносини в сфері охорони природи можна відобразити у вигляді грошових потоків між підприємствами і державою. Одним із принципів класифікації цих потоків є чітке визначення причин їх виникнення, якими, на наш погляд, можуть бути юридична необхідність і комерційний інтерес.

В нашій країні до цього часу склався розрізнений фінансово-кредитний механізм природокористування, що складається з окремих структурних одиниць. У складі цього механізму можна виділити системи прогнозування і складання програм, фінансування і кредитування заходів з охорони природи і раціонального використання природних ресурсів, ціноутворення на продукцію видобувних галузей промисловості та платності природних ресурсів. Відмінною рисою цього механізму є низька ефективність дії.

Слід ще раз підкреслити, що фінансово-кредитний механізм раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища має бути органічною частиною господарського механізму управління економікою і тісно пов'язаний з окремими його елементами. Без цього рішення екологічних питань в умовах ринку буде практично неможливим. Слід зазначити істотне підвищення ролі територіальних і регіональних

органів в управлінні безпечним стійким розвитком, у них з'являються власні фінансові джерела, створюються і розвиваються державні та недержавні наукові центри, комерційні консультаційні фірми в області охорони навколишнього середовища, тобто реально почав формуватися ринок екологічних робіт та послуг.

Дослідження показало, що в умовах ринкової економіки держава не може директивними методами керувати діяльністю всіх суб'єктів господарювання і, отже, необхідно забезпечити оптимальний вплив державних, регіональних і місцевих органів влади на соціально-економічну ситуацію в регіоні шляхом використання мотиваційних механізмів і необхідних непрямих економічних регуляторів. Підтримка управлінських рішень повинна забезпечуватися спеціалізованими інформаційними технологіями по поліпшенню природного середовища регіону та його сталого розвитку.

Використані джерела інформації:

1. Лукьянчиков Н. Н. Экономика и организация природопользования: учебн. [для студентов вузов, обучающихся по направлению 521600 «Экономика»] / Н. Н. Лукьянчиков, И. М. Потравный. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2007. — 591 с.
2. Карпінський Б. А., Божко С. М. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель / Б. А. Карпінський, С. М. Божко – Львів: Логос, 2011. – 256 с.
3. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток / Л. Корнійчук // Економіка України, 2008. - № 4. – С.82 -90.
4. Коротич О. Механізми державного управління: проблеми теорії та практики побудови / О. Коротич // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2004. – № 3. – С.79 –84.
5. Сотник І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження : [монографія] / І. М. Сотник. — Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. — 330 с.

Рецензент: Бакуменко В.Д. д.держ.упр., професор.

УДК:351

Kuratashvili Alfred A.

Doctor of Economic Sciences, Doctor of Sciences in Philosophy and Law, Professor in the field of Social Studies, President of the International Academy of Social-Economic Sciences, President of the International Academy of Political Management, Full Member of the New York Academy of Sciences, Academician of the Academy of Political Sciences of the USA

THEORY OF BALANCE OF RIGHTS AND RESPONSIBILITY OF OFFICIALS – ESSENTIAL SCIENTIFIC BASIS OF HUMAN RIGHTS PROTECTION

The scientific work considers the theory of the balance of rights and responsibility of officials created by the author – as the essential scientific basis of human rights protection.